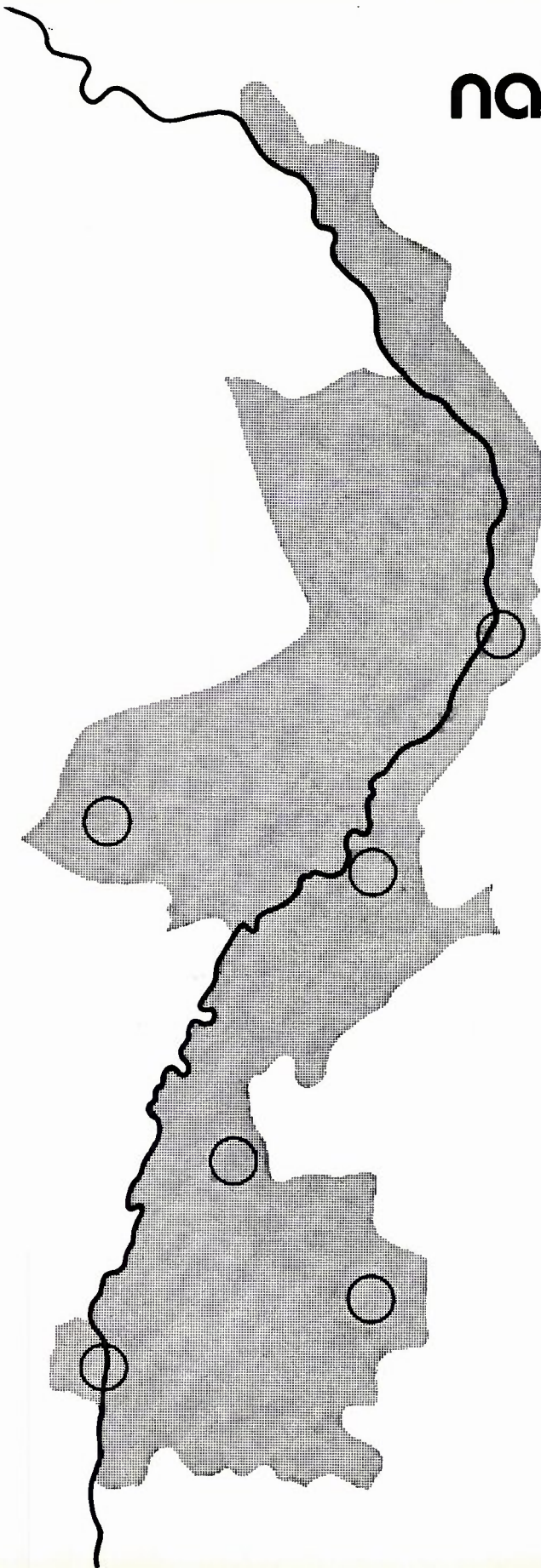

natuurhistorisch maandblad

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap
in Limburg

MAASTRICHT, december 1977

REDACTIERAAD: mevr. drs. F.N. Dingemans-Bakels;
H.P.M. Hillegers; J.A.M. Heerkens Thijssen; dr. P.J. van Nieuwenhoven (wnd. hoofdredacteur); W. Ogg; drs. A.W.F. Meijer.
Redactie-adres: Bosquetplein 7 Maastricht (tel. 043-13671).

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellen van Maandbladen te zenden aan administratie Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, p/a Bosquetplein 7, Maastricht; tel. 043-13671.

Afzonderlijke nummers voor niet-leden *f* 2,50, voor leden *f* 1,75; dubbelnummers *f* 4,- resp. *f* 3,-
Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

Voorzitter: Dr. P.J.v. Nieuwenhoven,
Trianonstraat 13, Maastricht. Tel. 043-18897

Secretaris: H.P.A.J. Gilissen.
Rector Thijssenstraat 9, Geulle. Tel. 04461-1179

Penningmeester: J.G.H. Schoenmaeckers, Johan Frisostraat 4,
Cadier en Keer. Giro 103 6366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

Lidmaatschap: m.i.v. 1 januari 1977 *f* 25,- per jaar (tevens gezinscontributie); Jeugdleden t/m 17 jaar *f* 7,50. Het maandblad wordt aan alle leden gratis toegezonden.

Litho's en Druk:
Stereo+Grafia, Maastricht.

INHOUD

- Verslag van de buitengewone algemene ledenvergadering tevens maandvergadering	173
- Samenvatting van de maandvergaderingen	174
- Ir. B. Teensma (1905-1977) †	176
- Nieuwe tijdelijke exposities in het Natuurhistorisch Museum	177
- Nogmaals de leproziekte	178
- Eindelijk een stuw in de Lollebeek!	179
- Een alternatieve poel voor de vroedmeesterpad	179
- <i>Viscum album</i> , maretak	180
- Over het pleisteren van Kraanvogels in het natuurreservaat de Groote Peel	185
- Boekbespreking	186
- Kalender van het Wereldnatuurfonds	187
- Kalender van Vogelbescherming	187
- Boekbespreking	188
- Mijn Geuldal	188

VERSLAG VAN DE BUITENGEWONE ALGEMENE LEDENVERGADERING TEvens MAANDVERGADERING OP 1 DECEMBER TE MAASTRICHT

Het uitschrijven van de buitengewone algemene ledenvergadering was het vervolg op het advies dat een bestuurscommissie aan het bestuur en de redactieraad van de publicaties had uitgebracht en waarin de voorstellen werden gedaan ten aanzien van de publicaties.

De commissie stelt voor om de publicaties in de toekomst niet meer als een aparte uitgave te laten verschijnen, maar als een bijlage van het Maandblad of zondig als een extra dik nummer. De commissie acht besluitvorming door de leden noodzakelijk, voordat tot uitvoering van de voorstellen zal worden overgegaan.

De voorzitter gaf een historisch overzicht van de verschillende wijzen van publiceren van het Genootschap.

In 1911 startte het Genootschap met de zogenaamde Jaarboeken.

De jaren 1920 t/m 1923 werden in één jaarboek samengevat, met de mededeling dat met ingang van 1924 het Maandblad zou gaan verschijnen.

Op 31 januari 1924 verscheen het eerste Natuurhistorisch Maandblad, dat tevens de functie van het jaarboek had overgenomen.

In 1946 werd door Mej. Dr. W. van de Geijn gemeld, dat er een commissie in het leven was geroepen om de financiële problemen van het Genootschap het hoofd te bieden. Deze commissie wist een provinciale subsidie te verkrijgen wat weer uitmondde in de uitgave van aparte Publicaties naast het Maandblad. Te beginnen met Reeks I in 1948, onregelmatig gevolgd door meerdere reeksen en afleveringen tot en met de nieuwste aflevering "Florzé", Reeks XXVII in 1977.

De voorzitter deelde mee, dat de bestuurscommissie

zich had afgevraagd of het doorgaan met de Publicaties nog wel zinvol was, gezien de hoge daaraan verbonden kosten. Hij wees erop, dat de Publicaties vooral op het buitenland georiënteerd waren, en de basis vormden voor het ruilverkeer met natuurwetenschappelijke tijdschriften van instituten, verspreid over de gehele wereld.

Hij wees er tevens op, dat de directeur van het Natuurhistorisch Museum als bibliothecaris van het Natuurhistorisch Genootschap een inventarisatie van dit ruilverkeer had gemaakt en in de bestuurscommissie gesteld had dat de helft van dit ruilverkeer als overbodig beschouwd kon worden.

De heer Montagne lichtte dit nogmaals toe en wees erop, dat ook op basis van het Maandblad een groot deel van het ruilverkeer zou blijven bestaan. Er werden door de leden vele vragen gesteld en het bleek, dat men zich nog onvoldoende een idee kon vormen van onder andere de financiële consequenties van de opheffing van de Publicaties en de uitgave van een Maandblad met bijlage.

Namens de kring Heerlen diende de heer van Geel het voorstel in om de beslissing op te schorten tot hierover meer duidelijkheid bestond.

Dit voorstel werd aangenomen.

Hierna vervolgde de voorzitter de bijeenkomst als een gewone vergadering. Hij maakte de leden attent op de expositie "Kleur en vorm in de Orchideënwereeld" die vanaf 21 december a.s. tot 12 januari 1978 in het Natuurhistorisch Museum te zien zal zijn. Het is een expositie van de originele aquarellen van J. Landwehr voor zijn boek "Wilde Orchideeën", dat door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten wordt uitgegeven.

Hierna kwamen enkele leden van de werkgroep Limburg van Lacerta aan bod met hun interessante lezing over de Limburgse herpetofauna.

De heren Ensink, Elzenga en Reyst gaven uitvoerig

informatie over kikkers, padden, salamanders, hagedissen en slangen in Nederland speciaal in Zuid-Limburg. Zij bleken te kunnen steunen op een schat aan inventarisatiegegevens uit eigen kring, maar ook uit ingestuurde meldingen van andere natuurliefhebbers.

Indrukwekkend was vooral de zorg die zij toonden voor het verdwijnen van de biotopen van al deze dieren. De kern van de problematiek is, dat de Natuurbeschermingswet wel de dieren beschermt, maar niet hun levensruimte. Een welhaast berucht geworden voorbeeld hiervan vormen de Bosse Fronten in Maastricht. Dit zijn vestingwerken die men uit historische overwegingen wil restaureren, maar die tevens de biotoop vormen voor verschillende beschermde planten en dieren. Een ander voorbeeld vormen de oude drinkpoelen voor het vee, die de

voortplantingsplaatsen voor kikkers, padden en salamanders zijn.

Om veeteelt-technische redenen worden die poelen opgeruimd, maar dan verdwijnen ook die beschermde dieren. Een kikker in je hand nemen is strafbaar, een poel met tientallen kikkers, padden en salamanders dempen niet (!?)

De werkgroep Limburg van *Lacerta* houdt zich dan ook naast het inventariseren steeds meer bezig met het stimuleren van de aanleg van nieuwe "drinkpoelen" en heeft zelf de handen uit de mouwen gestoken door in Holset een "proefpoel" aan te leggen.

Hoe indrukwekkend de lezing was bleek wel uit de vele opmerkingen en vragen er tussen door. Het was dan ook zeer laat in de avond, voordat iedereen naar huis ging.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op 7 juni 1977

De heer Bronnenberg vertoonde o.a. een aantal soorten uit de familie van de Anjerachtigen (Caryophyllaceae), zoals de Nachtsilene (*Silene nutans*), een soort waarbij de bloem tegen de avond open gaat en zich de volgende morgen sluit. Op de eerste dag zijn de buitenste meeldraden rijp, op de tweede dag de binnenste krans en pas op de laatste dag de stijlen. De bloemen worden door nachtvlinders bestoven, o.a. door het Pistooltje. Overdag ziet de bloem en de plant er onoogelijk en verdord uit, maar 's avonds komt de witte kleur van de kroonbladeren zeer duidelijk uit. Pekanjer (*Viscaria vulgaris*), Pekbloem (*Silene armeria*) hebben als meer soorten uit deze familie onder de bloeiwijze een ring van klieren die een kleverige stof afscheiden. Iets dergelijks komt

ook voor bij de Koekoeksbloem (*Coronaria flos cuculi*) uit de vochtige weiden. Kleine ongeveugelde insecten kunnen deze ring niet passeren. Of deze kleverige ring van nut is voor de bloem (gedacht wordt aan kruipende insecten die van het stuifmeel zouden kunnen eten) is niet bekend. Om dit te kunnen bewijzen zou men de kleverigheid onwerkzaam moeten maken en dan nagaan of de zaadvorming bij deze behandelde planten slechter is dan bij onbehandelde controle exemplaren. Een andere soort door hem meegebracht was de Franse silene (*S. gallica*) spontaan opgekomen in zijn tuin. Merkwaaardig was het feit dat Dr. Dijkstra dezelfde soort, maar de variëteit var. *quinquevulnera* ook spontaan opgegroeid in de tuin van het Geol. Bureau. liet zien. Deze laatste bezit paars-rode kroonbladen, de zoom ervan is rose.

De heer van Beek had een grote collectie meegebracht uit de Botanische Tuin te Terwinselen, waarvan we slechts enkele soorten zullen noemen.

Vrouwenmantel (*Alchemilla vulgaris*), deze soort heeft misschien geneeskrachtige waarde. Onder bepaalde weersomstandigheden kunnen aan de bladrand bij het eind van de nerven druppels gevormd worden. Deze ontstaan doordat de wortels meer water opnemen dan het blad verdampen kan. Iets dergelijks treft men o.a. ook bij de Oostindische kers aan. Veldsalie (*Salvia pratensis*) vertoont een ingewikkelde mechaniek bij bezoek van grote insecten. Als het insect de bloem binnengaat klappen de meeldraden neer op de rug van het dier en laten daar hun stuifmeel achter. Bij een volgend bezoek aan een bloem die iets verder ontwikkeld is, komt dit stuifmeel in aanraking met de stamper. Men kan dit ook demonstreren door met een grassprietje in een bloem te steken. Andere soorten uit dit geslacht zijn Salie (*Salvia officinalis*), bekend omdat men bladeren van deze soort met melk kookt tot de z.g. saliemelk. Zie verder Potgieter en Jan Salie. Een derde soort is de Kranssalie (*S. verticillata*) voorkomend op enkele plaatsen in Zuid-Limburg.

De heer Frijn deed een verslag over een excursie op de St. Pietersberg, Belgische gedeelte. Men trof veel exemplaren aan van de Soldatenorchis (*Orchis militaris*), Bruine orchis (*O. purpurea*), Poppenorchis (*Aceras anthropophorum*) en een fraai exemplaar van de bastaard Soldaten orchis X Poppenorchis. Verheugend is het feit dat deze bastaard jaren geleden overgeplant in de Orchideeëntuin in het Gerendal het nog steeds uitstekend doet en zich vermeerderd heeft tot vier exemplaren. Verder werd nog de Bruinrode wespenorchis (*Epipactis rubiginosa*) opgemerkt.

Vervolgens vertelde de heer Bult iets over Koeten en de Grote Trap (*Otis tarda*). Deze laatste broedt nog in Hongarije. 's Winters voedt hij zich o.a. met klaver en koolrapen. Het verhaal werd verlevendigd met een bandopname van de besproken soorten. Dr. Dijkstra had even voor het begin van de vergadering

vlak bij het Grotius College een jonge merel gezien die op beide vleugels een grote regelmatig gevormde witte vlek vertoonde. Merkwaardig getekende exemplaren en zeldzame soorten worden niet alleen door de mens waargenomen, maar ook door vogels en zo mogelijk door deze verjaagd. Dit gebeurde in dit geval door een Turkse tortel, die een duikvlucht naar de merel maakte en deze verdreef.

Deze goedbezochte vergadering had de algemene belangstelling, er werd ijverige gedetermineerd met als gevolg een goed onderling contact en zoals iemand bij het einde opmerkte: "het was een goede, gezellige ouderwetse bijeenkomst".

(Met excuses van de redactie voor de late plaatsing van dit interessante verslag).

te Heerlen op 6 december 1977

De heer van Geel geeft een verslag van de algemene ledenvergadering op 1 december te Maastricht. Besloten wordt dat het bestuur van de Kring Heerlen deze ingrijpende voorstellen eerst op een bestuursvergadering zal bespreken en daarna zijn conclusie zal voorleggen aan een gewone bijeenkomst te Heerlen van de Kring aldaar.

Daarna krijgt de heer van Geel het woord over de Flora van de Franse Alpen. Na een korte inleiding, waarin hij aan de hand van een paar kaarten laat zien waar het betreffende gebied voorkomt, wordt een zo grote verscheidenheid aan dia's vertoond dat het onmogelijk is daarvan een korte samenvatting te geven. De zeer fraaie dia's, merendeels door mevr. van Geel genomen, ontvangen algemene lof van de zeer goed bezochte vergadering.

IR. B. TEENSMA (1905-1977) †

In augustus 1977 werd aan het Natuurhistorisch Museum een grote collectie mollusken overgedragen met alle daarbij behorende documentatie. Bovendien behoort tot deze schenking door de erven Teensma een boekerij van malacologische literatuur. Daaraan is tenslotte door Dr. B.N. Teensma toegevoegd een exemplaar van de beroemde Amboinse Rariteitenkamer door Rumphius, in de Duitse vertaling. Een en ander vormt de aanleiding tot dit levensbericht.

Benjamin Teensma werd geboren te Tjimahi op Java als zoon van de majoor K.N.I.L. B. Teensma. Zijn natuurhistorische belangstelling dateert uit de middelbare schooltijd te Haarlem, waar J.P. Thijsse, J.P. Strijbos, J. Verwey en G.A. Brouwer inspirerend werkten. Op instigatie van Thijsse werd tezamen met J.W. Tesch een inventarisatie van Oost-Terschelling ondernomen. Daar werd een mooie collectie mollusken bijeengebracht, welke mede onder ogen van W.G.N. van Sleen en P. Tesch kwam. Helaas is van deze collectie de tegenwoordige plaats niet meer bekend.

De studie biologie voerde destijds uitsluitend naar het onderwijs. Teensma studeerde daarom te Wage-

ningen (1924-1929) en trad na het behalen van het ingenieursdiploma in dienst bij de H.V.A. op Noord-Sumatra; in 1940 bij de Koloniale Bank op Sumatra's westkust, waar hij 1942 geïnterneerd raakte. In 1946 werd de familie gerepatrieerd en in 1947 trad Teensma als adviseur in dienst bij de V.A.M. waar hij 1955/57 werd "uitgeleend" aan de F.A.O. als expert in Oost-Pakistan.

Tijdens een tussentijds verlof in 1956 wekte een fraai exemplaar van *Terebratula* aan het strand te Domburg de oude belangstelling weer op. Sedertdien was de malacologie zijn lust en zijn leven. Behalve door ruil en door aankoop werd een aanzienlijk deel van het bestand van de collectie gevormd door eigen verzameltochten in Europa, op Lanzarote (Canarische eilanden) en St. Maarten (Nederlandse Antillen).

Teensma, voortreffelijk kenner van de levende natuur, was een bescheiden mens. Over schelpen heeft hij nooit gepubliceerd. Wel heeft hij talrijke opstellen moeten schrijven in het VAM-blad, waarin de milieuvriendelijke strekking opviel. Hij heeft het altijd betreurd zo laat pas de malacologie te hebben hervat. Op 26 april 1977 maakte een hartaanval een eind aan zijn welbestede leven.

G.J. Boekschoten

Protrochus (*Pleurotomaria*) *hirasei* (PILSBRY) Tosa-bay, Kochi-ken, Japan, uit de kollektie Teensma.
foto: Jan van Eijk.

NIEUWE TIJDELIJKE EXPOSITIES IN HET NATUURHISTORISCH MUSEUM

tot 16 januari 1978

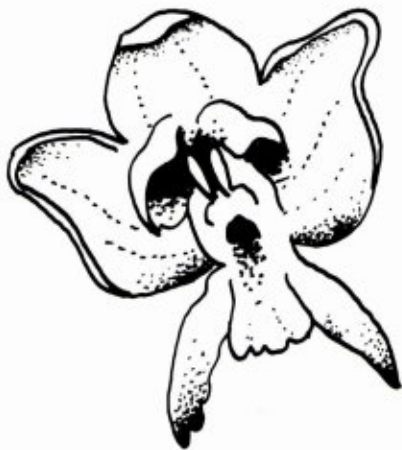
"WILDE ORCHIDEEËN"

(kleur en vorm in de orchideeënwereld)

Een expositie van originele aquarellen van J. Landwehr.

Deze aquarellen zijn het uitgangspunt geworden voor het prachtige boek

"Wilde Orchideeën in Europa" van J. Landwehr.

enkele weken geleden verschenen als de jongste uitgave van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Het is een standaardwerk met beschrijvingen en afbeeldingen in kleur van de in het wild voorkomende orchideeën van Europa en het gebied rond de Middellandse Zee.

De opbrengst komt ter beschikking van activiteiten in het kader van de strijd om het behoud van de natuur. Tijdens de duur van de expositie zullen de beide delen van het boek in het museum worden verkocht.

Zuid-Limburg is voor elke natuurliefhebber in Nederland een eldorado van wilde planten. Vooral de orchideeën zijn beroemd geworden. Vanouds komen in dit kalkdistrict orchideeën voor die in de rest van Nederland ontbreken en door hun zeldzaamheid een grote waarde hebben. Tragisch is het dat, nu iedereen zich bewust wordt van de grote betekenis van de natuur en er steeds weer op uit trekt om er van te genieten, deze natuur zienderogen armer wordt. Dit is het best te merken juist aan de mooiste en meest kwetsbare planten, de wilde orchideeën. Aandacht voor orchideeën is meer dan het genieten ervan, het is ook inzien dat we hier te maken hebben met een milieu-indicator van de eerste orde. Slechts een gedeelte van de tentoongestelde soorten komt inderdaad in Zuid-Limburg voor. De meeste Limburgse soorten bereiken in onze regio hun noordgrens. Sneller dan in Frankrijk bijvoorbeeld reageren zij hier op milieuveranderingen. Ook daarom zijn ze voor ons de voorposten voor de natuurbescherming.

van 18 januari tot 2 maart 1978:

"ENERGIE UIT DE ZEEBODEM"

Deze expositie werd door Shell-Nederland vervaardigd en bezoekt op zijn rondreis door het land ook het Natuurhistorisch Museum in Maastricht. Aan de hand van prachtig plaatmateriaal, echte boorkoppen, een model van een booreiland e.d., wordt een beeld gegeven van de wijze waarop er in de bodem van de Noordzee naar olie en gas geboord wordt.

Aangezien de Noordzee geen 200 meter diep is, is haar gehele bodem één "Continentaal Plat". Dit houdt in dat alle kuststaten rechten op dit Continen-

tale Plat kunnen doen gelden en het hele gebied is dan ook keurig verdeeld in blokken die door de respectievelijke landen worden verpacht aan één of meer maatschappijen.

Het werk op de booreilanden is bijzonder zwaar en met name in barre weersomstandigheden is het bepaald geen gemakkelijke opgave. Het kan op de Noordzee zó spoken, dat het werk -dat normaal dag en nacht doorgaat- moet worden gestaakt.

Enorme bedragen zijn gemoeid met de opsporing en de productie. Zo kost een boring -om een voorbeeld te geven- zo'n 200.000 gulden per dag. Energie uit de Noordzee is dan ook erg duur, maar de economische voordelen wegen op tegen de hoge ontwikkelings- en productiekosten.

Door de energie uit de Noordzee zullen de landen in Noordwest- Europa de komende jaren wat minder afhankelijk worden van de olieimport uit andere gebieden.

Bij de tentoonstelling worden gratis informatiebladen verstrekt.

NOGMAALS DE IEPZIEKTE

Naar aanleiding van onze brief aan het Staatsbosbeheer van 24-10-77 inzake de Iepziekte kunnen wij u mededelen dat het SBB met prijszwaardige snelheid daarop heeft gereageerd. Uit een gesprek met de desbetreffende functionaris (DHR. Leenders) bleek:

1. dat ook het SBB niet zo enthousiast is over het in de afgelopen zomer door de Heidemij signaleren van iepzieke bomen, maar dat dit, gezien de beschikbare mankracht en gelden, ten slotte de beste handelwijze leek.
2. het bleek inderdaad waar te zijn dat het verwijderen van zieke overheidsbomen aan het initiatief van de overheid zou worden overgelaten. Een onbevredigende toestand, aangezien de thans heersende iepziekte zeer agressief is, en de bomen

elkaar zelfs via het wortelstelsel besmetten. Terzake zijn inmiddels in de Provinciale Staten vragen gesteld.

3. De Plantenziektkundige Dienst te Wageningen stelt zich voor om in het komende jaar een serieuze inventarisatie aan te vangen van zieke en gezonde iepen. Het onderkennen van een zieke iep gebeurt dan wat secuurder dan zoals de Heidemij het deed. Mogelijk leveren gezonde iepen voor Wageningen het materiaal voor een resistentie-onderzoek.

Het is jammer dat zo vele iepen "voor de bijl" zullen moeten, maar het mag o.i. niet geschieden dan na een serieus onderzoek. SBB heeft toegezegd daarop zo veel mogelijk te zullen toezien.

namens de Werkgroep,
D.J.v.d. Laan (secre.)

EINDELIJK EEN STUW IN DE LOLLEBEEK!

In het voorjaar van 1969 werd de Lollebeek in C.R.M.-reservaat "Castenrayse Vennen" (gemeenten Venray en Horst) in ruilverkavelingsverband dieper en breder gemaakt en rechtgetrokken. Nog in datzelfde jaar begon het grotendeels uit vennen, moerassen en broekbossen bestaande reservaat sterk te verdrogen, omdat de beek dieper en breder was

De stuw in de Lollebeek in aanbouw. Foto: M. van den Munckhof.

gemaakt. In de daarop volgende jaren werd die verdroging steeds erger. Zie voor een beschrijving van de verdrogingsverschijnselen mijn in januari 1974 verschenen artikel "De ondergang van een Limburgs natuureservaat, de Castenrayse Vennen" (N.H.M. 63/1; blz. 5 t/m 15). Jarenlang werd gepleit voor een stuw, die net stroomafwaarts van de Castenrayse Vennen in de Lollebeek gebouwd zou moeten worden om althans in een deel van het reservaat (De Paes genaamd) de grondwaterstanden van vóór de ruilverkaveling weer terug te krijgen.

En eindelijk, in het najaar van 1977, begon men dan met de bouw van deze handbediende klepstuw in de Lollebeek. Ze is momenteel vrijwel klaar. Helaas ligt deze stuw niet op de meest ideale plaats; ze ligt niet stroomafwaarts van het reservaat, doch erin.

Behalve een stuw in de Lollebeek heeft men ook een stuw in een zijbeek van de Lollebeek, de Molenberglossing, aangelegd, ongeveer 5 meter stroomopwaarts van de monding. Deze handbediende schotbalkstuw (zomerstuw) is geheel gereed.

Ongetwijfeld zullen beide stuwen zorgen voor een definitieve stijging van de grondwaterstand in de Castenrayse Paes. Het is te hopen!

P.J.J. van den Munckhof, Horst (L.).

EEN ALTERNATIEVE POEL VOOR DE VROEDMEESTERPAD

Een voor Zuid-Limburg typisch dier is de vroedmeesterpad (*Alytes o. obstetricans Laurenti*). De meest noordelijke grens van zijn verspreidingsgebied loopt over het zuidelijk deel van onze provincie. De vroedmeesterpad heeft zijn naam te danken aan de bijzondere 'broedzorg'. Het wijfje deponert de eieren niet - zoals onze andere inheemse kikkers en padden - in het water, doch het mannetje wikkelt het

eiersnoer om zijn achterpoten. Hij houdt de eieren zo lang bij zich, tot deze op het punt staan om uit te komen, waarna hij ze in het water afzet. Regionaal wordt het dier 'klungelke' genoemd, omdat zijn roep op het geluid van klokjes lijkt (klingeln).

Tot voor kort werd verondersteld dat het dier slechts in kalkrijke gebieden voorkomt en voor het afzetten van de larven kalkhoudend water nodig heeft. Uit diverse onderzoeken is echter gebleken dat het dier als eisen stelt veel warmte en een stenige bodem met schuilplaatsen, zoals groeven, oude muren etc. Ook

aan het water stelt het dier geen bijzondere eisen; het kalkgehalte van de poelen waarin larven van dit dier voorkomen varieert enorm.

Om een vrij grote populatie van dit steeds zeldzamer voorkomende dier van de ondergang te redden, heeft de werkgroep Limburg van de Nederlandse Vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta" het initiatief genomen een alternatieve 'poel' aan te leggen te Holset. Hier is weliswaar reeds een (aangelegde) vijver voor deze dieren aanwezig, doch deze staat regelmatig droog wegens slechte watertoevoer, lekkage en uitdroging, uiteraard met funeste gevolgen voor de larven.

Met subsidie van de Stichting Bevordering Herpetologie ging een kleine projectgroep aan de slag. Zij won advies in van biologen en nam contact op met de eigenaar van een terrein op enkele tientallen me-

ters verwijderd van de oorspronkelijke poel. Tevens hield zij lezingen voor de jeugd van de hoogste klassen van enkele basisscholen in omliggende gemeenten. Op 22 oktober j.l. legde zij een alternatieve poel aan. De 'poel' is een polyester vijver van circa 2¹/₂ bij 3 meter met een grootste diepte van 60 cm, en is gelegen op niet voor publiek toegankelijk terrein, waar de zon overvloedig toegang heeft. Op dit terrein is de grootste concentratie vroedmeesterpadden geconstateerd.

Met de eigenaar zijn afspraken gemaakt, onder andere dat de werkgroep zich garant stelt voor het onderhoud van de vijver.

De werkgroep hoopt dat dit experiment zal slagen en een daadwerkelijke bijdrage zal vormen tot het behoud van de vroedmeesterpad in Zuid-Limburg.

VISCUM ALBUM, maretak

door F. Cupedo, met foto's van de schrijver.

I. De berk als voedsterplant

De laatste tijd is de belangstelling voor maretakken (mistel) -vooral door activiteiten van het I.V.N.-nogal toegenomen, zodat velen naar de plant uitkijken, en zelfs de regionale pers aandacht besteedde aan haar verspreiding.

Verschillende keren ben ik daarbij de opmerking tegengekomen dat maretakken op berken niet voorkomen, en dat dergelijke waarnemingen op verwisseling met heksenbezems moeten berusten. Hoewel in de meeste gevallen inderdaad van een dergelijke verwisseling sprake zal zijn, is de veronderstelling dat mistel niet op berk groeit toch onjuist. De oorzaak van deze misvatting is duidelijk: in het meest uitgebreide overzicht dat ooit van de voedsterplan-

ten van de maretak in Nederland (en dus in Limburg) is verschenen, nl. dat van de Wever (1938a), wordt inderdaad de berk niet genoemd. Latere opsommingen van voedsterplanten (Willems 1959, Dijkstra 1976, Felder 1975) zijn, hoe kan het ook anders, herhalingen van de Wever's lijst, eveneens zonder berk. Ook jarenlange zaaiproeven die de Wever deed -bij vele tientallen boomsoorten succesvol- bleven op berken zonder resultaat. Toch zegt hij er in zijn artikel direct bij dat in Duitsland de mistel wel degelijk op de berk gezien werd; met name noemt hij het natuurmonument Schorfheide (Brandenburg).

Maar ook in Limburg staat een berk met maretakken. Het is een Zachte berk (*Betula pubescens* Ehrh.), in het Aambospark in Heerlen. Er groeien maar liefst twee mistelstruikjes op, beide vrouwelijk. Hoewel ze er al ± 10 à 15 jaar zitten, zijn ze de

Fig. 1 Het bovenste struikje in 1974. Nu afgestorven.

laatste jaren duidelijk aan het wegwijnen. De hoogst zittende struik (fig. 1.) is inmiddels zelfs afgestorven, en de lagere -vier meter boven de grond (fig. 2.)- gaat ook zeer snel achteruit. Het werd dus hoog tijd ze even te vermelden. Natuurlijk zaten de struikjes er in de Wever's tijd nog niet, mogelijk stond zelfs de boom er niet. Hij vermeldt deze namelijk niet in zijn verder uitvoerige beschrijving van het park (1938b).

II. Lijst van voedsterplanten volgens A. de Wever

Er zijn verschillende redenen waarom ik meen met het opsommen van de voedsterplanten die de Wever kende niet in herhaling te vallen. Op de eerste plaats is geen der lijsten die ik reeds noemde, geheel volledig (mogelijk ook onderstaande niet). Verder is tot nog toe erg weinig aandacht geschonken aan de Wever's zaai-proeven; zelf is hij in het vermelden ervan ook zeer bescheiden (1932, 1938a).

Niettemin geldt het hier wel degelijk voedsterplanten! Bij vragen naar bv. de reden van de voorkeur voor (of afkeer van) bepaalde waardplanten kunnen we niet zonder deze gegevens. En het simpele feit dat *Viscum* in de natuur soms ontbreekt op planten waar zij wel op te zaaien is, stelt op zich al een probleem.

En op de derde plaats is ook de Wever zelf niet volledig in zijn lijst. Uit persoonlijke aantekeningen van hem omtrent *Viscum* -in het bezit van de heer L. Knols in Beek- blijkt dat hij niet eens al zijn zaai-resultaten vermeld heeft. (Vermoedelijk betreft het

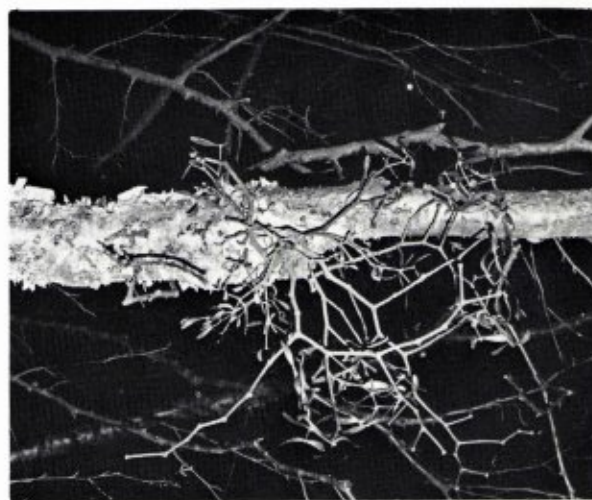

Fig. 2. Het laagst zittende struikje in 1974. Toen al niet meer zo gezond.

hier zaaisels van na 1938.) Redenen genoeg dus om de zaken nog eens op een rijtje te zetten. Hoewel nomenclatorisch vaak onjuist, heb ik de wetenschappelijke namen overgenomen zoals de Wever ze gebruikt. Vele zijn inmiddels synoniemen geworden. Ook heb ik geen verandering gebracht in het door elkaar noemen van inheemse en gekweekte soorten, en heb ik soortbastarden die hij noemt mee opgenomen. Cultivar's heb ik niet apart vermeld. De door de Wever niet eerder gepubliceerde soorten zijn met * aangegeven.

EERSTE LIJST:

Planten waarop in Nederland *Viscum* in het wild werd aangetroffen.

<i>Malus sylvestris</i>	appel
<i>Pyrus communis</i>	peer
<i>Populus nigra</i>	zwarte populier
- <i>monilifera</i>	amerikaanse populier
- <i>canadensis</i>	canadapopulier
- <i>alba</i>	abeel
- <i>canescens</i>	grijze populier
<i>Crataegus monogyna</i>	eenstijlige meidoorn
- <i>oxyacantha</i>	tweestijlige meidoorn
- <i>crusgalli</i>	hanespoormeidoorn
- <i>prunifolia</i>	
<i>Tilia platyphyllos</i>	grootbladlinde
- <i>ulmifolia</i>	kleinbladlinde
- <i>intermedia</i>	hollandse linde
<i>Robinia pseudoacacia</i>	acacia
<i>Carpinus betulus</i>	haagbeuk
<i>Salix alba</i>	schietwilg
- <i>caprea</i>	waterwilg
- <i>chrysocoma</i>	treurwilg
- <i>alba x fragilis</i>	
<i>Aesculus flava</i>	gele kastanje
- <i>hippocastanea</i>	paardekastanje
<i>Sorbus aucuparia</i>	lijsterbes
<i>Acer campestre</i>	spaanse aak
- <i>pseudoplatanus</i>	esdoorn
- <i>saccharinum</i>	witte esdoorn
<i>Evonymus europaeus</i>	kardinaalsmuts
<i>Fraxinus excelsior</i>	es
- <i>pubescens</i>	
* <i>Viscum album</i>	mistel

De vermelding van *Aesculus versicolor* (de Wever 1932, Willems 1959) moet op verwisseling met *Aesculus hippocastanea* berusten; zie de Wever 1938a.

TWEEDE LIJST:

Planten waarop *Viscum* na uitzaaien een gezonde struik leverde, maar waarop hij bij ons nog niet in het wild werd aangetroffen.

<i>Salix cinerea</i>	grauwe wilg
- <i>aurita</i>	geoorde wilg
- <i>triandra</i>	amandelwilg
- <i>purpurea</i>	bittere wilg
- <i>vitellina</i>	
- <i>discolor</i>	
- <i>sericea</i>	
- <i>nigra</i>	
- <i>pentandra</i>	laurierwilg
- <i>cordata purpurascens</i>	
- <i>gracilistyla</i>	
- <i>repens</i>	kruiwilg
- <i>rosmarinifolia</i>	
- <i>repens x aurita</i>	
- <i>cinerea x repens</i>	
- <i>caprea x viminalis</i>	
- <i>caprea x aurita</i>	
- <i>viminalis x purpurea</i>	
- <i>fragilis x pentandra</i>	
- <i>vitellina x fragilis</i>	
- <i>repens x purpurea</i>	
- <i>cordata x sericea</i>	
- <i>triandra x viminalis</i>	
- <i>alba x triandra</i>	
- <i>nigricans x aurita</i>	
- <i>repens x viminalis</i>	
- <i>cordata x petiolaris</i>	
* - <i>nigricans x cinerea</i>	
<i>Mespilus germanica</i>	mispel
<i>Amelanchier canadensis</i>	drents krenteboompje
- <i>spicata</i>	
* <i>Aesculus carnea</i>	rode kastanje
* - <i>discolor</i>	
<i>Laburnum anagyroides</i>	gouden regen
<i>Acer negundo</i>	vederesdoorn
* <i>Corylus avellana</i>	hazelaar
- <i>americana</i>	
<i>Cornus siberica</i>	

*Hibiscus syriacus	althaeaboompje
Alnus vulgaris	zwarte els
- incana	grauwe els
Crataegomespilus asneriessi	
- dardari	
Syringa pekinensis	sering
- japonica	japanse sering
*Prunus nana	
Quercus borealis	amerikaanse eik
Populus tremula	ratelpopulier

DERDE LIJST:

Waardplanten waarop de kiem soms wel drie jaar groen bleef, en soms zelfs enkele blaadjes ontwikkelde, maar nooit een gezond struikje gaf.

Ilex aquifolium	hulst
sarothamnus scoparius	brem
Andromeda floribunda	
*Kalmia latifolia	lepelboom
Rhododendron sp.	
Fagus sylvatica	beuk
Ulmus betulifolia	iep
- sieboldi	iep
*Viburnum opulus	gelderse roos
Sambucus nigra	vlier
- racemosa	bergvlier
Cornus mas	gele kornoelje
- sanguinea	rode kornoelje
Hippophaë rhamnoides	duindoorn
Lonicera periclymenum	kamperfoelie
- xylosteum	rode kamperfoelie
Prunus persica	perzik
- spinosa	sleedoorn
Ribes nigrum	zwarte bes
- rubrum	aalbes
*Salix incana	grauwe wilg
Cydonia vulgaris	kweepeer
Chaenomeles lagenaria	japanse kwee
- japonica	
Magnolia yulan	oosterse magnolia
- stellata	sterbloem-magnolia
- kobus	
- purpurea	
- purpurea x kobus	
*Daphne sp.	peperboompje
*Staphylea pinnata	geveerde pimpernoot

*Symphoricarpus sp.	sneeuwbes
*Weigelia sp.	weigelia
Ulex europaeus	gaspeldoorn

Deze laatste soort wordt door de Wever (1938a) vermeld als *Ilex europaeus*. Ik meen dat dit een drukfout moet zijn, want, afgezien van het feit dat ik *Ilex europaeus* in niet één flora aantrof, vermeldt de Wever alle genera waarvan hij meer soorten noemt zeer konsekvent als: "*Sambucus nigra* en *racemosa*", "*Ribes rubrum* en *nigrum*", "*Cornus mas* en *sanguinea*", enz. Alleen *Ilex europaeus* en *Ilex aquifolius* staan apart vermeld, gescheiden door enkele andere soorten.

Planten uit de eerste lijst, waarop de Wever ook gezaaid heeft, heb ik in de tweede en derde lijst niet herhaald. Het betreft vrijwel alle genoemde soorten. (Slechts van *Aesculus flava*, *Aesculus hippocastanea*, en van *Viscum* op *Viscum* vermeldt hij geen zaaiproeven.) De resultaten waren als volgt: op *Pyrus communis* en *Carpinus betulus* had hij nooit resultaat; op *Fraxinus excelsior* en *Evonymus europaeus* bleef de kiem drie jaar in leven, en op de overige soorten ontwikkelde de maretak zich goed.

VIERDE LIJST:

Daar bij het bestuderen van sommige problemen omtrent de woekerplant-gastheer-relatie negatieve resultaten even belangrijk zijn als positieve, volgen hier de soorten waarop mistel (in Nederland!) nooit spontaan werd waargenomen, en waarop bovendien zaaiproeven steeds zonder succes bleven:

Betula verrucosa	ruwe herk
Betula pubescens	zachte berk (inmiddels vervallen)
Quercus robur	zomereik
Quercus petraea	wintereik
*Hedera helix	klimop
*Clematis vitalba	bosrank
*Vitis vinifera	wijnstok
Prunus avium	zoete kers

<i>Prunus cerasus</i>	zure kers
<i>Prunus domestica</i>	pruim
<i>Prunus insititia</i>	kroosje

Dit houdt niet in dat deze soorten verder oninteressant zijn. Integendeel, zij verdienen juist extra aandacht, daar in de ons omringende landen op berk, eik, kers en pruim wel degelijk mistel is waargenomen. (Zij het dat de vondsten op pruim en kers samen op de vingers van één hand te tellen zijn.)

Weinig inheemse boomsoorten zoeken we vergeefs in de bovenstaande lijsten (*Salix fragilis*, kraakwilg, en *Salix viminalis*, katwilg). Wat de inheemse grotere heesters betreft missen we o.a. *Myrica gale* (gagel), *Rhamnus catharticus* (wegedoorn), *Frangula alnus* (vuilboom), *Prunus padus* (vogelkers), *Ligustrum vulgare* (liguster), *Rosa div. sp.* (rozen), *Ribes uva-crispa* (kruisbes).

Bij de niet inheemse boomsoorten valt op het ontbreken van de -toch wel goed ingeburgerde- tamme kastanje. Het ontbreken van de plataan behoeft gezien zijn schors-afval - niet te verbazen. Al met al een volledigheid die tekenend is voor de Wever's degelijke aanpak en zijn grote floristische kennis. Bij het lezen van zijn notities ontkomt men nauwelijks aan de indruk dat hij elk mistelstruikje in Zuid-Limburg kende!

Dat wil echter niet zeggen dat er voor ons niets nieuws meer te ontdekken valt. Op de eerste plaats kan de maretak in de natuur nog aangetroffen worden op alle (wilde) soorten van de tweede, mogelijk zelfs sommige van de derde lijst. Verder blijft het een uitdaging de ruwe berk, de winter- en zomereik, de kers en de pruim als voedsterplanten aan de nederlandse lijst toe te kunnen voegen, zowel voor de winterse wandelaar als voor de zaailustige. En, laten we eerlijk zijn, een maretak op es, haagbeuk of kardinaalsmuts is en blijft, hoewel niets nieuws, toch een rariteit. Redenen genoeg om op uw wandelingen

eens wat vaker omhoog te kijken, zonder overigens het moois voor uw voeten over het hoofd te zien.

Literatuur

- Dijkstra S.J. 1967: Voedselopname bij merkwaardige planten. II: De maretak, *Viscum album*. Nat. Hist. Maandbl. 56, p. 178.
- Felder W.M. 1975: Nogmaals maretakken. De Natuurgids 13, p. 15.
- Kruizinga P. 1939: *Viscum album* en de voedsterplanten. Nat. Hist. Maandblad 28, p. 12
- Kruizinga P. 1949: *Viscum album* op Coniferen. Nat. Hist. Maandblad 38, p. 86.
- de Wever A. 1914: *Viscum* op wilg. Nat. Hist. Maandblad 3, nr. 4, p. 6.
- de Wever A. 1932: *Viscum album*. Nat. Hist. Maandblad 21, p. 15.
- de Wever A. 1933: *Viscum* op kornoelje, meidoorn en mispel. Nat. Hist. Maandblad 22, p. 27.
- de Wever A. 1938a: Voedsterplanten van *Viscum album*. Nat. Hist. Maandblad 27, p. 39.
- de Wever 1938b: Plantsoenen in de mijnstreek. Mijnennummer 1938, p. 56.
- de Wever A. 1939: Voedsterplanten van *Viscum album*. Nat. Hist. Maandblad 28, p. 16.
- de Wever A. 1943: Zuidlimburgse Flora 1935-1944. Nat. Hist. Maandblad 32, p. 100.
- Willems J.L.H. 1959: De waardplanten van de vogellijm in Zuid-Limburg. Nat. Hist. Maandblad 48, p. 2.

Pleisterende Kraanvogels
foto: van Nieuwenhoven.

OVER HET PLEISTEREN VAN KRAANVOGELS IN HET NATUURRESERVAAT DE GROOTE PEEL

door M.H. van Deursen

met medewerking van W.v. Bussel, S. Verscharen,
Th. Coolen, J. v. Bree, J. Douven e.a.

In 1976 werd door mij extra aandacht besteed aan het pleisteren van kraanvogels in het peelgebied. 's Morgens vóór zonsopgang en 's avonds na zonsondergang werd bij de slaappleats op het Elfde gepost op een voor de vogels onzichtbare plaats. Het doel was iets meer te weten te komen over de gedragingen van deze dieren op de slaappleats. Bovendien in het beheersplan van het natuurreservaat met hun trekgewoonten rekening te kunnen houden.

De belangrijkste gegevens zijn samengebracht in een tabel. Men ziet eruit, dat vooral het Elfde wordt opgezocht. Dit is een ven van ca 25 ha grootte, dat echter voor een aanzienlijk gedeelte droog stond. Het net niet drooggevallen gebied bleek de voorkeur van de dieren te hebben.

In totaal werden in en om het peelgebied ca 1600 stuks kraanvogels door mij geteld, op een aantal van 2675 in geheel Midden-Limburg.

Op 10 data kwamen 11 groepen in de Peel aan de grond, in totaal 572 stuks, terwijl nog van enkele andere groepen moet worden aangenomen, dat zij ergens in de Peel overnacht hebben, gezien hun gedragingen tijdens de vlucht (dwarrelen) de tijd en de vliegrichting.

Bij het invallen zoeken de meeste troepen het gehele peelgebied laag vliegend en roepend af naar een geschikte rustplaats, zodat zij hier en daar de grond bijna raken en er enkele ook wel eens even neerstrijken, waarna de hele troep toch weer verder trekt.

Van het opnemen van voedsel is weinig gemerkt, al staan de dieren geregeld met hun snavels in de grond te wroeten. Vergeleken met ganzen, die op dezelfde plaatsen pleisteren, laten kraanvogels ook erg weinig uitwerpselen achter. Als de vogels op de slaappleats verspreid of in kleinere groepen binnenvielen, riepen en schreeuwden ze tegen elkaar en dat duurde totdat het donker was of tot ze alle in één grote groep bij elkaar lagen. Gewoonlijk was het wel 18.00 uur eer het rustig was. Slechts het piepen van de jongen werd nog lang gehoord. Van 24 stuks waren op 20 X slechts 2 jonge dieren aanwezig. Op 29 X van 7 stuks 2 en bij 17 nog eens 2. Op 30 X bij 50 ex. 12 jongen en op 16 XI bij 110 stuks 7 jongen.

Opgemerkt werd, dat zolang het donker was de hele groep op de slaappleats rustig bleef. Maar zo gauw het licht werd kwamen de vogels tot activiteit: zij verplaatsten zich en riepen luid. Bij alle groepen zag ik steeds enkele exemplaren rechtop staan, terwijl andere zaten of in de modder wroetten of zich verzorgden. Bij de minste onraad gingen alle halzen en koppen de hoogte in. Bij ernstige verstoring trok de troep dan in zijn geheel weg, anders keerde de rust na enige tijd weer terug. Het met een schreeuw opspringen kwam vaak voor wanneer kraaien, ganzen, wulpen of eenden overvlogen. Ook het vechten of tegen elkaar opspringen (dansen) en het wapperen met de grote vleugels heb ik dikwijls opgemerkt.

Waarnemingen van pleisterende kraanvogels in het Peelgebied
najaar 1976

datum	tijd	aantal	weer	temp.	wind	pleisterplaats	vertrek	richting
20-X	6.45	24	bewolkt	13	—	Elfde	7.05	ZW
28-X	—	4	bewolkt	8	—	Akker 10e baan	—	—
29-X	7.00	48	—	—	—	Elfde	7.45	W
—	16.30	64	—	—	—	Elfde	—	—
30-X	7.00	80	dikke mist	8	NO	Elfde	9.00	ZW
31-X	9.05	24	licht bew.	8	NO	wegvliegend	9.05	Z
6-XI	21.30	35	nevelig	6	ZW	weilanden vak 9-10 zoekend	—	—
7-XI	7.30	90	zwaar bew.	8	ZW	Elfde	9.30	ZW
12-XI	11.00	8	nachtvorst	5	—	wegvliegend	11.00	Z
14-XI	16.15	200	mistig	8	NO	Elfde zoekend	17.15	ZW
15-XI	7.00	180	nevelig	4	N	Elfde	7.45	NW
16-XI	7.30	110	zwaar bew.	-1	—	Elfde	9.15	ZW
17-XI	8.00	1	regen en mist	-4	—	Elfde	8.15	ZW
voorjaar 1977								
4-III	15.00	28	zonnig	12	—	Helden		
6-III	10.30	16	—	-4	—	Venlo		
7-III	—	30	—	-3	NNO	Nederweert	(Sarsven)	
8-III	—	28	—	-4	—	Nederweert	(Sarsven)	
23-III	17.00	5	—	-4	—	Nederweert	(Kruisvennen)	
3-IV	10.00	2	—	-6	—	Groote Peel steeds lager vliegend		

BOEKBESPREKING

'Een inventarisatie van de amfibieënfauna van Zuid-Limburg, met de nadruk op de ecologie van de Vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) en de Geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*)'

Rapport van een onderzoek in opdracht van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN), uitgevoerd door studenten van de Universiteit van Amsterdam en de Katholieke Universiteit van Nijmegen (T. Duijghuisen, B. Heukeshoven, P. van der Meyden en T. Raateland).

Het rapport is niet gepubliceerd, doch wel opgenomen in de bibliotheek van het genootschap.

Alleen al het feit, dat het RIN opdracht gaf tot dit onderzoek stemt tot tevredenheid. De amfibieënfauna van Nederland staat door een veelheid van oorzaken onder sterke druk; niet voor niets zijn alle inheemse amfibieën tot beschermde dieren verklaard (Besluit beschermde inheemse diersoorten, staatsblad 488, 1973). Wettelijke bescherming is één ding, het opsporen van de oorzaken van de achteruitgang van bedreigde diersoorten is een andere, in feite veel belangrijkere, zaak. Onderzoeken als het onderhavige kunnen niet genoeg geëntameerd worden. Dat dat nog te weinig wordt erkend, blijkt wel uit het feit dat het laatste inventarisatie-onderzoek op dit gebied in Zuid-Limburg uit 1963 stamt! ('Enkele aspecten van de biologie en de verspreiding in

Nederland van de vroedmeesterpad', S. Daan, 1963, verslag RIN)

Het veldwerk voor het onderzoek vond plaats in 1975; het rapport werd in augustus 1976 uitgebracht. Na een algemene inleiding bevat het rapport een kort hoofdstuk 'terreinbeschrijving', waarin summier geologie, klimaat, cultuurinvloeden en het oppervlaktewater aan de orde komen. In hoofdstuk III worden materiaal en methoden van de inventarisatie beschreven, in hoofdstuk IV worden de gegevens besproken die verkregen zijn door de algemene inventarisatie. De geelbuikvuurpad en de vroedmeesterpad komen in de hoofdstukken V en VI uitvoerig aan de orde.

Hoofdstuk VII behandelt de watermonsteranalyse, het hoofdstuk daarop omvat een korte discussie met betrekking tot de gevolgde inventarisatie-methode en de verkregen resultaten. Het rapport besluit met hoofdstuk IX, 'Visie en advies'. Bij het rapport behoren diverse bijlagen.

Naast alle waardering voor veldwerk en rapportage moet toch wel opgemerkt worden, dat de indruk bestaat dat hier wat te veel hooi op de vork is genomen. Er staan diverse conclusies in het rapport die nogal twijfelachtig zijn; van diverse determinaties valt de juistheid ernstig te betwijfelen; tenslotte dienen ook de statistische bewerkingen kritisch te worden gezien.

Bepaald te ondersteunen zijn de gegevens die de studenten aandroegen op grond waarvan het de amfibieën-fauna slecht gaat. Veel voor amfibieën geschikt oppervlaktewater verdwijnt; enkele oorzaken daarvan zijn bebouwing, watervervuiling, uitdroging en - met name bij weilandpoelen - het dichtgooien van poelen. In het rapport worden al diverse goede suggesties gedaan om de poelen in stand te houden; in het algemeen pleit men ook hier weer voor het behoud van biotoop, en niet voor de bescherming van het individuele dier.

Een andere duidelijke conclusie die het rapport oplevert, is dat de vroedmeesterpad niet - zoals tot voor kort nog steeds werd gemeend - gebonden is aan een kalkrijke bodem. Belangrijke factoren voor het voorkomen van dit dier zijn veel meer klimaat en een stenige bodem, voor respectievelijk de voortplanting en de schuilgelegenheid van helang.

Het doet nogal vreemd aan, dat het rapport besluit met een hoofdstuk visie en advies waarin nogal wat maatschappijkritische opmerkingen zijn opgenomen, zelfs al is dit gedeelte onder eigen verantwoordelijkheid van de studenten geschreven. Dergelijke uitlatingen verwacht men niet in een dergelijke nota en kunnen moeilijk gebaseerd zijn op een wetenschappelijke inventarisatie.

Uitermate te betreuren valt tenslotte, dat op grond van uitlatingen van de studenten de Nederlandse Vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde 'Lacerta' op de tocht wordt gezet; leden van die vereniging zouden, zo is vermeld in het jaarverslag van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer 1975, larven van amfibieën uit Eifel en Ardennen hebben gevangen en weer in Zuid-Limburg hebben uitgezet. Dit is pertinent onjuist, iedere grond voor een dergelijke bewering ontbreekt.

E.F. Elzenga
secretaris Werkgroep Limburg
N.V.H.T. 'Lacerta'

KALENDER VAN HET WERELDNATUURFONDS

Het Wereldnatuurfonds Nederland brengt een maandkalender uit, gedrukt door Engadin Press AG, Samedan, Zwitserland, en te koop bij de bekende winkeltjes of te bestellen in Zeist, Postbus 7, à f 8,75.

Mooie platen van zoogdieren en vogels zijn de hoofdzaak. Voor notities bij de data is geen plaats. Een sieraad aan de wand!

v. N.

KALENDER VAN VOGELBESCHERMING

De traditionele vogelkalender zal ook in 1978 weer geheel in kleur verschijnen. "Vogelbescherming" en "Het Vogeljaar" ontvingen daartoe de medewerking van Nederlands beste vogelfotografen voor het maken van de benodigde kleurenfoto's van vogels in hun dagelijks doen en laten. De fotografen Jan den Besten, Frits van Dallen, Jan van de Kam, Jos Korenromp, Piet Munsterman, Heinz van Schaik, Hans Schouten en Rens Veenstra hebben de foto's gemaakt, terwijl de teksten bij de foto's van Frits van Daalen, Henk Lichtenbeld en Jaap Taapken zijn. Er is weer een goed gedocumenteerde kalender ontstaan met werkelijk zeer fraaie foto's. De kalender bevat 13 bladen aan beide zijden in 4 kleuren offset gedrukt plus een schutblad. Kalenderindeling 2 weken per blad. Formaat 22 x 30 cm staand. De volgende soorten zijn dit jaar in de kalender opgenomen: Bonte Vliegenvanger, Tornenvalk, Grote Lijster, Holenduif, Sneeuwgorzen, Ransuil, Grote Gele Kwikstraat, Boompieper, Visdiefjes, Eidereenden, Hop, Sperwer, Tortelduif, Steenuil, Geelgors, Wulpen en Rosse Grutto's, Groene Specht, Zwarte Ruiter, Steenloper, Zilverplevier, Toppereenden, Kuifaalscholver, Brandganzen, Roerdomp en Kluit.

U kunt de kalender bestellen door overschrijving van f 12,50 op postgirorekening 4325 t.n.v. Vogelkalenderfonds, Leidseplein 7 te Haarlem. U ontvangt de kalender dan franco per post. Alle correspondentie eveneens aan dit adres.

BOEKBESPREKING

Coniferen in kleur.

door Brian en Valerie Prondley.

Nederlandse vertaling en bewerking van dr. B.K. Boom.

Uitgave: Moussault's Uitgeverij b.v. Baarn.

Prijs: f 28,50.

Als deel uit de serie Moussault's Tuinenencyclopedie voorziet ook dit boekje in de behoefte van menig tuinliefhebber om wat meer informatie te krijgen over coniferen, die steeds meer gebezigt worden bij het aanleggen van tuinen.

In de inleiding lezen we dan ook dat het hoofdzakelijk om coniferen gaat die afgeleid zijn van in het wild groeiende soorten en over het gebruik in tuinen. De plaats die coniferen in de tuin gaan innemen als omlijsting, een haag dus, maar ook als groepjes, in rots- en heidetuinen, als achtergrondbeplanting of als bodembedekkers en de rol van coniferen in het ontwerp voor tuin of landschap.

In het hoofdstuk "De cultuur van coniferen" behandelen de auteurs de voorbereiding van de bodem, die veelal met grondverbetering gepaard zal moeten gaan, terwijl ook bemesting belangrijk is voor een voorspoedige groei. De aandacht wordt ook gevestigd op het belang van het uitzoeken van goed plantmateriaal.

Uitvoerig wordt ingegaan op het vermeerderen van coniferen: uit zaad, maar ook door stekken, enten, afleggen en scheuren. Ziekten en plagen zoals schimmelziekten en insectenbeschadiging worden ook onder de loupe genomen.

Om U te helpen met Uw keuze te bepalen zijn 188 fraaie kleurfoto's van even zoveel soorten opgenomen benevens de beschrijving hiervan.

Tot slot een register van Latijnse-, Cultivar- en Nederlandse namen.

De bekwaamheid waarmee de auteurs dit boekje hebben samengesteld kennen wij reeds van bijvoorbeeld "Heidetuinen in kleur" uit dezelfde reeks.

Dezerzijds danook van harte aanbevolen.

H. Th.

Karakteristiek: Zuid-Limburg: f 32,50

Monumenten en Landschappen: van Kampen en Zoon, Amsterdam samengesteld door E. de Grood, L. Herberghs, A. Minis, I. Nulens-Zéguers

Kunst, Ambacht en Volksgebruiken: Wereldvenster, Baarn samengesteld door L.L. van Hasselt, P.T.R. Mestrom, A.J. Munsters, W. Sangers, S. Tagage, J.M.J. van Term, J.J.M. Timmers

Beide deeltjes zijn tegelijkertijd verschenen in een precies eendere uitgave, en zijn, dacht ik, bestemd voor zoekers van cultuur en kunst. Onze eigen Ed de Grood, medewerker van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht, verzorgt het hoofdstuk Mergeland, en brengt daarin de mens als bouwmeester van het cultuurland, dat uit het natuurlijke landschap is voortgekomen, met akkers en weilanden, heerbanen en holle wegen, leemgroeven en kiezelkuilen, hellingbossen en terrassen. Ook ondergronds heeft de mens gewerkt, als mijnwerker in het Neolithicum op zoek naar vuursteen of als blokbreker, die tot in onze tijd bouwsteen aan de dag brengt. De rest van het hoofdstuk behandelt uitvoerig de natuurlijke historie van het landschap, van biotopen, planten en dieren. Schrijver doet dat zo goed dat kunstkenner en cultuurzoekers er wellicht aandacht aan zullen besteden. Dat is dan meegenomen.

De andere hoofdstukken geven veel informatie over de aangekondigde onderwerpen, maar laten ook veel weg: dorpen, kruisen en kapellen, molens, Maastricht in het boekje van van Kampen, Oude kerkelijke kunst, Kerkelijke schatkamers, Limburgse klokken en klokkenmakers, Huis, hof en have, Vormen en bakken, Antiek in oude apotheken, Na eeuwen weer wijnbouw, Maasvaart en Maasschippers in vroeger tijden, in dat van het Wereldvenster.

Men moet dus niet op zoek zijn naar folklore, volksgeneeswijze, gilden en muziekgezelschappen, e.d., hoewel de aankondiging: volksgebruiken dit doet verwachten.

In de bibliografie mis ik de naam A. Lemmerling, auteur van talrijke schetsen uit het land van Valkenburg. Het viel mij ook op, dat het vakwerkhuis tweemaal uitvoerig behandeld wordt. Is dit een fout van de redactie? Deze bestaat uit: drs. H. Halbertsma, Ton Koot, prof. dr. J.J.M. Timmers, drs. U.E.E. Vroom.

v. N.

MIJN GEULDAL

Jan van Eijk: Foto's. Jac. van Term: Teksten

Uitgave: Vroom & Dreesmann en Veldeke, Maastricht

Het fotowerk verraadt een meesterhand en ook de vormgeving is voortreffelijk. van Eijk heeft dagenlang rond moeten zwerven door het Geuldal om deze verzameling platen bij elkaar te kunnen krijgen, en vooral ook lange nachten in zijn donkere kamer moeten doorhuren om dit werk te kunnen leveren.

van Term toont zich thuis in de lectuur rond de Geul: zijn hloemlezing staat op hoog peil. Hij is geen biolog. Daarom moeten wij hem enkele plantkundige en dierlijke ontsparingen maar vergeven. De prijs, na 1 januari f 19,90 is zeker niet te hoog.

v. N.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN

Te Maastricht op 5 januari 1978.

Na de pauze causerie met dia's over Krakatau door de heer van Nieuwenhoven.

Te Heerlen op 10 januari in het Grotius College te 19.30 uur lezing met dia's door dr. S.J. Dijkstra over Auvergne Z. Frankrijk.

Op 7 Febr. in het Grotius College om 19.30 uur. De heer E. van Campen vertoont een film over Curaçao.

EXPOSITIE WERELD IN DUISTERNIS

Van 6 t/m. 29 januari 1978 is Maastricht het middelpunt voor nationale en internationale grotonderzoekers.

De afdeling Limburg van de Nederlandse Vereniging voor Grot en Karstonderzoek organiseert in de Awwestiene te Maastricht,

gedurende deze periode een grote expositie betreffende alle facetten van het internationale grotonderzoek.

Dit grotonderzoek, Speleologie genaamd, is in feite een combinatie van wetenschap en sport.

De expositie belicht dan ook velerlei wetenschappelijke facetten van de Speleologie, zoals het ontstaan van grotten, druipsteenvorming, (Geologie), het leven in de prehistorie (Archeologie), de diverse levensvormen in grotten (Biologie) en het karteren.

De sportieve kant van de Speleologie betreft onderwerpen als, klimtechnieken, grotduiken en veiligheid.

Verder wordt aandacht besteed aan diverse andere onderwerpen zoals, toerisme, historie, milieu en bescherming van grotten.

Buiten vele foto's en tekeningen zijn ook vele objecten te zien, waaronder gesteenten en mineralen, biologisch materiaal, technische uitrusting en vele andere materialen.

Tevens worden tijdens de expositie dia's en films vertoond, zodat men op zeer uitgebreide wijze kennis kan maken met de Speleologie als wetenschap en sport.

De expositie wordt gehouden in:

De Awwestiene

Kesselskade 42a te Maastricht.

Geopend van 7 t/m. 29 januari 1978

Openingstijden ma.-vrij. 10-17 uur

za.-zo. 10-18 uur

Entreprijs volw. f 1,- kind. t/m. 12 jaar f 0,50.

Wereld in Duisternis

Expositie over grotten
Exhibition on caves

Exposition sur les grottes
Ausstellung über Höhlen

door Spelen-Nederland
In de 'Awwestiene'

Kesselskade 42a te Maastricht

Geopend van 7 t/m 29 januari 1978

Openingstijden ma-vrij 10-17u.

za-zo 10-18u.

AKTIE GEULDAL

De kalender van Natuurmonumenten, gewijd aan natuur en landschap van zuidelijk Zuid-Limburg, wordt uitgegeven in het kader van de Aktie Geuldal. In deze aktie gaat het om de aankoop en het herstel van een aantal landschappen in het zg. Mergelland of Krijtland. De organisatoren, Natuurmonumenten en de Stichting Het Limburgs Landschap, willen met hun aktie tevens belangstelling wekken voor de natuur- en landschapsbescherming in het algemeen. Want ook buiten Zuid-Limburg is het behoud van natuur en landschap noodzaak. U kunt helpen door lid te worden van één van beide organisaties of door iemand anders lid te maken. Antwoordnummer 9933 te 's-Graveland. Een postzegel hoeft u niet bij te plakken. U hoort gauw van ons!

DE NATUUR IN

- Zondag 8 januari * Mid-winterwandeling door de Bunderbossen, o.l.v. I.V.N.-Heerlen. Vertrek station Bunde om 14.00 uur
- * Middagwandeling in het Imstenraderbos, o.l.v. I.V.N.-Kerkrade. Vertrek ingang Vroedvrouwenschool-Heerlerbaan te Heerlen om 14.00 uur.
- * Middagwandeling Stammenderbos-Spaubeek, o.l.v. I.V.N.-Munstergeleen. Vertrek
- Zondag 15 januari * Natuurreservaat „De Dellen” en Natuurwachtershut, o.l.v. I.V.N.-Meerssen. Vertrek station Meerssen om 14.30 uur
- * Dagekursie in de Eifel met bezoek aan „water-natuurpad”. Bezichtiging drinkwaterbereiding en dia- en filmprojectie over water, o.l.v. I.V.N.-Vijlen/Vaals. Inlichtingen en tijdige opgave bij dhr. Ackermans, tel. 04454-1274.
- * Kalkgrotten in de Ardennen, o.l.v. I.V.N.-Spaubeek/Schinnen. Vertrek markt Spaubeek om 10.00 uur. Eigen vervoer, pas en lunchpakket.
- * Historische wandeling in en om Valkenburg, o.l.v. I.V.N.-Geleen. Vertrek V.V.V.-kantoor Valkenburg om 14.30 uur.
- * Mid-winterwandeling naar Geulhem; na een kop koffie in de Geulhemermolen, door naar Meerssen en per trein terug naar Valkenburg, o.l.v. I.V.N.-Valkenburg. Vertrek V.V.V.-kantoor Valkenburg om 13.30 uur.
- * Middagwandeling naar Goedenraad en Trintelen, o.l.v. I.V.N.-Eys. Vertrek bij de kerk te Eys om 14.00 uur.
- Zondag 22 januari * Sneeuw wandeling in het Hoge Veen (B.), o.l.v. I.V.N.-Elsloo. Vertrek per bus vanaf Dor. Verschu-replein, Elsloo om 9.00 uur. Inlichtingen en opgave bij dhr. Rouvroye, C. de Gravestraat 11 te Elsloo. Tel.: 04402-4491.
- Zondag 29 januari * Natuurreservaat Savelsbos, o.l.v. I.V.N.-Spaubeek/Schinnen. Vertrek van parkeerplaats Charles Eyck om 14.00 uur.

EXCURSIEPROGRAMMA 1978, I.V.N., AFDELING MAASTRICHT

DATUM	PLAATS/OMGEVING	VERTREKPUNT	TIJD	LEIDERS
15 januari	Fringshaush (sneeuw wandeling)**	bus*	08.30	v. Eck/Beetstra/Geuskens v.d.Hoff/Piets/Tijbosch
12 februari	Amby	kerk	14.30	Hellings/Poels
12 maart	Valkenburg	station	14.30	Hellings/Poels
16 april	Nonceveux (Ninglinspo)**	bus*	08.30	v. Eck/Beetstra/Geuskens v.d. Hoff/Piets/Tijbosch
7 mei	Mariadorp (Eijsden) - Heer	kerk Mariadorp	10.30	Beetstra/Machiels
21 mei	Nideggen**	bus*	08.30	v. Eck/Beetstra/Geuskens v.d. Hoff/Piets/Tijbosch
11 juni	Herkenbosch (Meinweg)**	parkeerplaats t.o. camping	10.30	v. Eck/Beetstra/Poels
18 juni	Wahlwiller	kerk	14.30	Machiels/Poels
20 augustus	Nadrin (La Roche)**	bus*	08.30	v. Eck/Beetstra/Geuskens v.d. Hoff/Piets/Tijbosch
10 september	Brunsummerheide met bezoek aan schaapskooi	parkeerplaats bij zwembad Zeekoelen	14.30	Buringa/v. Eck
22 oktober	Baraque Michel - Polleur**	bus*	08.30	v. Eck/Beetstra/Geuskens v.d. Hoff/Piets/Tijbosch
19 november	Cannerbos	kasteel Neercanne	14.30	v. Eck/Poels

* vertrektijden bus: Emmaplein 08.30; kazerne 08.35; station 08.45; kruispunt Heer 08.50 uur.

** paspoort meenemen.

— Bij alle I.V.N.-excursies is het Excursie-reglement van toepassing.